

NON EST VOLENTIS

A Benda Kálmán Szakkollégium
legjobb hallgatói munkái (2017–2021)

Barta Alexandra
Berta Kristóf
Bokor Anna
Czinkóczi Annamária
Dauner Bernát
Enesey Diána Doris
Farkas Dániel
Gergely Bence
Gerlei Szilárd
Györfy Márton
Hegyi Dániel Tibor
Homoki Adél
Jakab Laura
Kalotaszegi Sára
Kovács Veronika Luca
Lips Adrián
Marsai Márk
Sipos Adrienn
Steiner-Farkas Júlia Eszter
Székely Ágata
Székely Iлона Zsófia
Tucsek Viktor
Zabó Virág

Szerkesztette: Boros Gábor, Hóvári János, Jakubovits Edit,
Péti Miklós, Sepsi Enikő, Szabó-Bartha Anett

Károli Könyvek

tanulmánykötet

Sorozatszerkesztő: Sepsi Enikő

A szerkesztőbizottság tagjai:

Boros Gábor, Bozsonyi Károly, Czine Ágnes, Csanády Márton,
Fabiny Tibor, Furkó Péter, Homicskó Árpád, Horváth Géza,
Kendeffy Gábor, Kocsev Miklós, Miskolczi-Bodnár Péter,
Mogyorósi András, Pap Ferenc, Sepsi Enikő

„NON EST VOLENTIS”

A Benda Kálmán Szakkollégium
legjobb hallgatói munkái
(2017–2021)

SZERKESZTETTE ÉS LEKTORÁLTA:

BOROS GÁBOR

HÓVÁRI JÁNOS

JAKUBOVITS EDIT

PÉTI MIKLÓS

SEPSI ENIKŐ

SZABÓ-BARTHA ANETT

Károli Gáspár Református Egyetem • L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2021

Felelős kiadó:

Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója és Horváth Géza, a KRE BTK dékánja

Károli Gáspár Református Egyetem

1091 Budapest, Kálvin tér 9.

Telefon: 455-9060

Fax: 455-9062

© Károli Gáspár Református Egyetem, 2021

© L'Harmattan Kiadó, 2021

© Szerzők, szerkesztők, 2021

A borítón a Benda Kálmán Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Szakkollégium
logója látható.

Szakmai lektorok: Boros Gábor, Hóvári János, Jakubovits Edit, Péti Miklós,
Sepsi Enikő, Szabó-Bartha Anett

ISBN 978-963-414-866-1

ISSN 2062-9850

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt

1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Tel.: +36-1-267-5979

harmattan@harmattan.hu

www.harmattan.hu

TARTALOM

Előszó	9
------------------	---

PSZICHOLÓGIA, PEDAGÓGIA, EGÉSZSÉGTUDOMÁNY

ZÁBÓ VIRÁG: Mit, életcélok, mentális egészség	17
GERGELY BENCE – ZÁBÓ VIRÁG: A vallásos attitűdök klasszifikációja a mentális egészség tükrében	42
SZÉKELY ÁGOTA – SZÉKELY ILONA ZSÓFIA: A Covid19 rizikópercepciója, észlelt fenyegetettség és a megelőző tevékenységek hatékonysága Magyarországon. Egy összegző oksági modell felállítása az övintézkedések betartására	55
JAKAB LAURA: Kilátások a hátsó padból. A városi környezet hatása a (halmozottan) hátrányos helyzetű fiatalok továbbtanulási aspirációjára	74
SIPOS ADRIENN – KALOTASZEGI SÁRA – GYÖRFFY MÁRTON: Szubjektív jóllét és társas helyzet vizsgálata iskolai környezetben	89
CZINKÓCZKI ANNAMÁRIA – HOMOKI ADÉL: Házaspárok szülői-nevelési stílusának és kapcsolati minőségének vizsgálata az Actor-Partner Interdependence Model (APIM) segítségével	110

KILÁTÁSOK A HÁTSÓ PADBÓL

A városi környezet hatása a (halmozottan) hátrányos helyzetű fiatalok továbbtanulási aspirációira¹

JAKAB LAURA

„Hány jó ész lett vaddá,
Hogy nem művelték?
Hány polgár búnyikká?
Hogy jóba nem nevelték!
Dudva lenne a dudvák
Közt az ananász:
Kanász marad akinek
A nevelője kanász.”
Csokonai Vitéz Mihály (1798)

BEVEZETÉS

A fiatalok továbbtanulási aspirációinak vizsgálatát számos társadalomtudományi kutatás tűzte már ki célul. Az alapfokú oktatási évek végén járó magyar ifjúság továbbtanulási törekvéseiért a kutatók leggyakrabban a gazdasági, kulturális, társadalmi háttértényezőket teszik felelőssé, melyek sok esetben összetett hatást fejtenek ki a gyerekek továbbtanulási döntéseire. Az eltérő szociokulturális háttér magyarázó erején túl ugyanakkor a hatvanas évektől a szociológia és pszichológia empirikus vizsgálódásait tekintve felmerült az igény, hogy a különböző települési kategóriák lehetőségébeli eltéréseinek aspirációkra gyakorolt hatásai is az oktatáskutatások vizsgálati tárgyává váljanak.² A települések, illetve térségek eltérő adottságainak fiatalok jövőjét meghatározó hatásáról már Csokonai Vitéz Mihály is szomorú jóslatként emlékezett meg 18. századi versében. Egy somogyi kis faluban helyettesítő tanárként ugyanis azt tapasztalta, hogy az okos, tehet-

séges parasztgyerekek termelődése miatt (szegénység, adottság) hátrányos helyzetű gyerekek későbbi iskolai írásra ihlették, oktatási tevékenységem egy Jelen dolgozatban a szegénység okait, lakóhely települési intézményekkel való találkozásai továbbtanulási (a legtöbb korábbi gyerekeket erősítő) össze a referenciáival, ezzel a rációinak települési

Tanulmányok induló gyerekek a választ, hogy foglalkoztató is nyezetből adódó kvantitatív (kérdéses) szelgetések) me társadalmi összehasonlítva, me A jelenlegi tan

Az elméleti r továbbtanulási ciokulturális

¹ Jelen tanulmány a 35. OTDK-ra készült dolgozat tömörített változata, mely kizárólag a kutatás leglényegesebb pontjaira fókuszál. Témavezető: Husz Ildikó.
² Híves Tamás: *Területi oktatáskutató. Vizsgálatok az iskolázás területi folyamatairól*, doktori dolgozat, Pécsi Tudományegyetem, 2016.

³ Szociológiai é depriváltak, n gyakran kiegy kialakulásáva Gizella: *Kiseb helyzetű térsé*

séges parasztyerek kedvezőtlen, hiánnyal telített társadalmi helyzetük újra-
termelődése miatt elkallódnak, melyre lakóhelyi hátrányaik (pl. a területi elma-
radottság) hátrányhalmozódásként hatnak, ezáltal erősen meghatározva a
gyerekek későbbi életesélyeit. Ahogyan Csokonait kisfalusi tapasztalatai vers-
írásra ihlették, oly módon ihletett meg engem féléves önkéntes mentortanári
tevékenységem egy fővárosi, hátrányos helyzetű gyerekekkel foglalkozó iskolában.
Jelen dolgozatban települési jellemzőkben ragadom meg a törekvések különbö-
zőségének okait, és a kilencvenes évektől népszerű vizsgálati kérdéssé váló, a
lakóhely településtípusának gazdasági, kulturális, infrastrukturális, oktatási
intézményekkel való ellátottságának egyenlőtlenségeit helyezem fókuszba a fia-
talok továbbtanulási aspirációinak vizsgálatában. Feltáró kutatásomban azonban
(a legtöbb korábbi vizsgálattal ellentétben) a kedvezőtlen társadalmi háttérű
gyerekeket erősen tömörítő falusi iskolák tanulóinak aspirációit hasonlítom
össze a referenciacsoportként választott, szegregált városi iskolák tanulói törek-
véseivel, ezzel biztosítva a hasonló helyzetű és összetételű iskolák tanulói aspi-
rációinak település szerinti összehasonlíthatóságát.

Tanulmányom címével, a szociológiai értelemben³ vett hátrányos helyzetből
induló gyerekek továbbtanulási kilátásaira és törekvéseire utalok, és arra keresem
a választ, hogy a magas arányban (halmozottan) hátrányos helyzetű tanulókat
foglalkoztató iskolákban a diákok aspirációiban megfigyelhető-e a városi kör-
nyezetből adódó előny a falusi iskolák tanulóihoz képest. A kutatásban vegyes,
kvantitatív (kérdőíves lekérdés) és kvalitatív (interjú és fókuszcsoportos be-
szélgetések) módszertant alkalmazok, két város és öt község hasonló (hátrányos)
társadalmi összetételű iskoláinak nyolcadik osztályos tanulói aspirációit össze-
hasonlítva, melyhez multinomiális logisztikus regressziós technikát alkalmazok.
A jelenlegi tanulmányban csak a kvantitatív kutatás eredményeit közlöm.

ELMÉLETI HÁTTÉR

Az elméleti részben ismertetem a korábbi kutatások eredményeit, a fiatalok to-
vábbtanulási törekvéseire hatást gyakorló tényezőket, amelyek többnyire szo-
ciokulturális, szocioökonomiai és szociálökológiai faktorokból tevődnek össze.

³ Szociológiai értelemben a hátrányos helyzet társadalmi viszonyt fejez ki, leginkább a leszakadók,
depriváltak, marginalizáltak, és a szegénységben élők csoportját értjük a fogalom alatt, mely
gyakran kiegészül a származás okozta kisebbségérzet és etnikai vonatkozás miatti hátrányok
kialakulásával, melyek együttesen társadalmi, gazdasági lemaradásokhoz vezetnek. Pásztor Rita
Gizella: *Kisebbségi és kettős kisebbségi létben élő fiatalok továbbtanulási aspirációi egy hátrányos
helyzetű térségben*, doktori dolgozat, Debreceni Egyetem, 2017.

A dolgozat elméleti keretében kulcsszerepet kapott (terjedelmi szempontból is) a *homo sociologicus*⁴ emberképe, amely szerint a gyermekek szocializációjuk során sajátítják el azokat az értékeket és társadalmi normákat, amelyekhez életük során igazodni próbálnak. A döntések tehát egyfajta társadalmi beágyazottságból születnek – amely a hátrányos helyzetű gyerekek esetében kedvezőtlen társadalmi pozíciót jelent –, ezért érdemes megvizsgálni, hogy a korai életszakaszban, az internalizált normák, az egyéni racionális cselekvések és jellemzők,⁵ valamint a területi szempontok mérlegelésével, hogyan döntenek a gyerekek (és szüleik) a továbbtanulási utakról. Említésre méltó tendencia, hogy a nagy arányban hátrányos helyzetű tanulókat oktató, rendszerint szegregált intézmények általában többszörös hátránnyal küzdenek: kedvezőtlen tanulói összetétel, fegyelmezettségi-motivációs-pedagógiai hátrányok miatti gyenge teljesítmények, települési hátrányok, és ezek a komponensek önmagukban és együttesen is az aspirációk gátját eredményezik a diákok továbbtanulásában.⁶ Kollár Kitti⁷ írása alapján a hátrányos helyzetű települések – az intézményekhez hasonló módon – küzdenek az alacsony szintű infrastruktúrával, a szolgáltatások kedvezőtlen színvonalával, és a hiánnyal telített foglalkoztatási lehetőségekkel.

Dolgozatom elméleti része a vizsgált csoport tulajdonságai alapján három nagy ágra tagolódik: a családi háttér, a tanulmányi teljesítmény (mint egyéni jellemző) és az iskolai környezet aspirációkra gyakorolt hatására. Összességében a korábbi kutatások eredményei alapján megállapítható, hogy a család kulturális tőkéje és a szülők végzettségi szintje hatással van a fiatalok továbbtanulási aspirációinak alakulására (gyakran a tanulmányi eredményen keresztül),⁸ és mivel a képzettségi szintek területileg is eltérő megoszlásúak, a különböző településtípusok fiataljainak aspirációiban is különbségek mutatkoznak.⁹ Bourdieu¹⁰ kulturális reprodukciós elméletéhez visszanyúlva, a családi háttérből következő egyenlőtlenségek újratermelődnek az iskolában, mert az elsősorban a családban

megszerzett készségek és társadalmi háttér közötti eltérések miatt, mert a falvakban magasabb státuszú családok gyermekei, míg a városi családok így nem.

Vizsgálandó a továbbtanulási tendenciákban a roma iskolát és elkezdett tanulók fele lemorakolt törekvést jól szemléltetve, kevesebb mint egyötöd a szakiskolai bizonyítványt a roma népesség túlnyomó nagyobb arányban nem.

„A továbbtanulási [...] A tartós szegénység halmozhatott fel, ami a családok egzisztenciális érdekes több komponensre gyakran párosul a társadalmi tőkével (kapcsolati hálójuk miatt) (roma származék) gyakran a jövedelmi

⁴ Andorka Rudolf – Gyurgyák János: *Bevezetés a szociológiába*, Budapest, Osiris, 2006.

⁵ Lannert Judit: *Pályaválasztási aspirációk (A 13 és 17 évesek továbbtanulási aspirációi mögött munkakörülmények három kistérségben)*, doktori dolgozat, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, 2004.

⁶ Szemerszki Marianna: *Hátrányos helyzet és iskolai eredményesség: az általános iskolák hátrányos kompenzáció lehetőségei*, Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2006.

⁷ Kollár Kitti: *A hazai hátrányos helyzetű kistérségek főbb térgazdasági összefüggései*, doktori dolgozat, Szent István Egyetem, 2012.

⁸ Lannert Judit: *Pályaválasztási aspirációk*.

⁹ Garami Erika: *Kistérségi jellemzők együttes hatása az oktatás eredményességére és a továbbtanulási döntésekre*, doktori dolgozat, Debreceni Egyetem, 2013.

¹⁰ Pierre Bourdieu: *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*, in Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták: a társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*, Budapest, Aula, 1998, 155–176.

¹¹ Sörös Anett: *Esélyegyenlőség iskolakultúra*, XIX. évf.,

¹² Lannert Judit: *Pályaválasztási aspirációk*.

¹³ Híves Zoltán: *Területi oktatáskutató*.

¹⁴ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: *Budapesti Munkagazdaság*.

¹⁵ Kállai Ernő – Papp Zoltán: *Atyák és jelenéből*, in Gyurgyák János (szerk.): *Társadalmi tőke*.

¹⁶ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: *Társadalmi tőke és a gyermekek fejlődése*, in Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták: a társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*, Budapest, Aula, 1998, 155–176.

megszerzett készségekre és kvalitásokra épít, ezzel fel is erősítve a kedvezőtlen társadalmi háttérrel rendelkezők lemaradását.¹¹ A gyerekek kapcsolati tőkéje közötti eltérések tehát már kisiskolás kortól kezdve egyenlőtlen esélyeket teremtenek, mert a falvakban nincsenek hat-nyolc évfolyamos gimnáziumok, amit a magasabb státuszú faluban élő szülők költözéssel tudnak kompenzálni,¹² ezzel elkülönülve az ott maradó, távolsági költséggel terhelt, alacsonyabb státuszú családok gyermekeitől. Híves¹³ kutatásából az is kiderült, hogy a hátrányos helyzetű családok így nem is akarják gyermeküket távoli intézményekbe küldeni.

Vizsgálandó aspektus még az etnikai hovatartozás, ahol a roma gyerekek továbbtanulási tendenciáit szemléltető kutatás¹⁴ alapján azt látjuk, hogy az utóbbi években a roma tanulók túlnyomó többsége sikeresen elvégezte az általános iskolát és elkezdett valamilyen középiskolát (95%), viszont az évek alatt a felvett tanulók fele lemorzsolódott. A tanulmányi eredményeket és a továbbtanulási törekvést jól szemlélteti, hogy akik el végzik a középiskolát, azoknak is csupán kevesebb mint egyötöd részük szerez gimnáziumi végzettséget, több mint felük szakiskolai bizonyítvánnyal lép ki a munkaerőpiacra. Fontos tényező még, hogy a roma népesség túlnyomó többsége (több mint kétharmada) falvakban él, és nagyobb arányban nehezen megközelíthető, hátrányos helyzetű térségben.¹⁵

„A továbbtanulásról szóló döntés nem 14–15 éves életkorban születik meg. [...] A tartós szegénység nyomása alatt nevelkedő gyermek addigra annyi hátrányt halmozhatott fel, amely még a továbbtanulás reményét is elveszi tőle”.¹⁶ A családok egzisztenciális helyzetének továbbtanulási aspirációkat alakító hatásánál érdemes több komponenst is az elemzésbe vonni, ugyanis a mélyszegénység gyakran párosul alacsony kulturális (végzettség, munkaerőpiaci helyzet) és társadalmi tőkével (kapcsolatok minősége, státusz), valamint etnikai hovatartozás miatti (roma származás) hátrányhalmozódással is. E tényezők közvetetten, gyakran a jövedelmi helyzeten keresztül hatnak a továbbtanulási aspirációkra.

¹¹ Sörös Anett: Esélyegyenlőtlenség a kezdetektől: szelekció és szegregáció az általános iskolában, *Iskolakultúra*, XIX. évf., 2009/9, 46–61.

¹² Lannert: Pályaválasztási aspirációk.

¹³ Híves: Területi oktatáskutatás.

¹⁴ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: A roma fiatalok esélyei és az iskolarendszer egyenlőtlensége, *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, BWP 2016/3.

¹⁵ Kállai Ernő – Papp Z. Attila – Vizi Balázs: Túlélés vagy remény? Pillanatképek a roma közösségeken jelenéből, in Gyurgyák János (szerk.): *Hegymenet*, Budapest, Osiris, 2017.

¹⁶ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái, in Sallai Éva (szerk.): *Társadalmi egyenlőtlenségek, a nem hagyományos családmodell, a szülői viselkedés és a gyermekek fejlődésének összefüggései*, Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhatalmú Társaság Budapest, 2008, 135–142.

megszerzett készségekre és kvalitásokra épít, ezzel fel is erősítve a kedvezőtlen társadalmi háttérrel rendelkezők lemaradását.¹¹ A gyerekek kapcsolati tőkéje közötti eltérések tehát már kisiskolás kortól kezdve egyenlőtlen esélyeket teremtenek, mert a falvakban nincsenek hat-nyolc évfolyamos gimnáziumok, amit a magasabb státuszú faluban élő szülők költözéssel tudnak kompenzálni,¹² ezzel elkülönülve az ott maradó, távolsági költséggel terhelt, alacsonyabb státuszú családok gyermekeitől. Híves¹³ kutatásából az is kiderült, hogy a hátrányos helyzetű családok így nem is akarják gyermeküket távoli intézményekbe küldeni.

Vizsgálható aspektus még az etnikai hovatartozás, ahol a roma gyerekek továbbtanulási tendenciáit szemléltető kutatás¹⁴ alapján azt látjuk, hogy az utóbbi években a roma tanulók túlnyomó többsége sikeresen elvégezte az általános iskolát és elkezdett valamilyen középiskolát (95%), viszont az évek alatt a felvett tanulók fele lemorzsolódott. A tanulmányi eredményeket és a továbbtanulási törekvést jól szemlélteti, hogy akik el végzik a középiskolát, azoknak is csupán kevesebb mint egyötöd részük szerez gimnáziumi végzettséget, több mint felük szakiskolai bizonyítvánnyal lép ki a munkaerőpiacra. Fontos tényező még, hogy a roma népesség túlnyomó többsége (több mint kétharmada) falvakban él, és nagyobb arányban nehezen megközelíthető, hátrányos helyzetű térségben.¹⁵

„A továbbtanulásról szóló döntés nem 14–15 éves életkorban születik meg. [...] A tartós szegénység nyomása alatt nevelkedő gyermek addigra annyi hátrányt halmozhatott fel, amely még a továbbtanulás reményét is elveszi tőle”.¹⁶ A családok egzisztenciális helyzetének továbbtanulási aspirációkat alakító hatásánál érdemes több komponenst is az elemzésbe vonni, ugyanis a mélyszegénység gyakran párosul alacsony kulturális (végzettség, munkaerőpiaci helyzet) és társadalmi tőkével (kapcsolatok minősége, státusz), valamint etnikai hovatartozás miatti (roma származás) hátrányhalmozódással is. E tényezők közvetetten, gyakran a jövedelmi helyzeten keresztül hatnak a továbbtanulási aspirációkra.

¹¹ Sörös Anett: Esélyegyenlőtlenség a kezdetektől: szelekció és szegregáció az általános iskolában, *Iskolakultúra*, XIX. évf., 2009/9, 46–61.

¹² Lannert: Pályaválasztási aspirációk.

¹³ Híves: Területi oktatáskutatás.

¹⁴ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: A roma fiatalok esélyei és az iskolarendszer egyenlőtlensége, *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, BWP 2016/3.

¹⁵ Kállai Ernő – Papp Z. Attila – Vizi Balázs: Túlélés vagy remény? Pillanatképek a roma közösségek jelenéből, in Gyurgyák János (szerk.): *Hegymenet*, Budapest, Osiris, 2017.

¹⁶ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: A szegénység átörökítésének közvetlen és rejtett csatornái, in Sallai Éva (szerk.): *Társadalmi egyenlőtlenségek, a nem hagyományos családmodell, a szülői viselkedés és a gyermekek fejlődésének összefüggései*, Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhatalom Társaság Budapest, 2008, 135–142.

A tanulmányi teljesítmény tekintetében az a tendencia figyelhető meg, hogy minél jobban teljesít valaki az általános iskolában, annál valószínűbb, hogy gimnáziumban folytatja tanulmányait, illetve ezután felsőfokú képzést kezd el, míg a kevésbé jó eredménnyel rendelkező diákok sokkal nagyobb arányban választják a szakközép- és szakiskolákat, amely az életkor korábbi szakaszában vetíti előre a szakmaválasztást és a munkába állást.¹⁷ Garami Erika¹⁸ kutatási eredményei pedig alátámasztják, hogy a fejlettebb térségekben nő a gimnáziumban továbbtanulók aránya, és csökken az alacsonyabb képzésben (szakközép-, szakgimnázium) résztvevők száma. A szerző kutatása arra is rámutat, hogy minél kisebb méretű egy település, annál inkább valószínű, hogy elszegényedett, kedvezőtlen jövedelmi és foglalkoztatási helyzetű családok lakják, így a társadalmi egyenlőtlenségek a település adottságainak függvényében elkülönülnek. A fejletlenebb területeken a tanulók lemorzsolódási aránya is nagyobb, a lakónépesség jellemzően alacsonyan iskolázott és jelentős a roma származásúak aránya is.

Az elméleti keret összegzéseként, a korábbi kutatások alapján, a gyerekek továbbtanulási törekvéseire a társadalmi beágyazottságon és egyéni jellemzőkön túl hat a lakóhelyi környezet: a település kedvezőtlenebb adottságai az aspirációk gátját jelenthetik a fiatalok továbbtanulásában.

HIPOTÉZIS

Vizsgálatom tárgyát a hátrányos helyzetű nyolcadik osztályos gyerekek továbbtanulási aspirációi alkotják. Kutatási kérdésem tehát: *A hátrányos helyzetű diákok továbbtanulási aspirációiban érvényesül-e a városi környezetből adódó előnyök hatása a falusi iskolák tanulói törekvéseivel szemben?*

A szakirodalom és előzetes várakozásaim ötvözeteként megfogalmazott hipotézisem alapján a városi környezet nyújtotta kulturális-, infrastrukturális-, társadalmi- és munkaerőpiaci lehetőségek miatt a városban tanuló kedvezőtlen társadalmi háttérrel rendelkező diákok inkább jelentkeznek első helyen érettségizni középfokú iskolába vagy gimnáziumba – mely intézmények mind struktúrájuk, mind kerettantervük nyomán egyfajta utat jelölnek ki a későbbi felsőoktatásban való továbbtanulásra – mint a falvakban iskolába járó társaik. Továbbá azt is feltételeznem kell, hogy a városi iskolákban tanulók – az imént említett kedvezőbb lehetőségek és szélesebb spektrumban továbbtanulási és elhelyezkedési lehető-

17 Lannert: *Pályaválasztási aspirációk.*
18 Garami: *Kétféle...*

18 Garami: Kistérségi jellemzők.

séget kínáló lokáció miatt
kintetében is magasabbra
szociális háttérrel rendelkező

A dolgozat alapjául szolgált a 2007. évi országos felmérés adatai. A felmérés során számtalan diákcsoporthoz fordultam, hogy készítsék a kérdőívet. A kérdőívet kitöltő diákok közül az első ötvenkilenc interjúra voltam kíváncsi. A beszélgetések során a diákok elmesélték, hogy miként élik meg a tanítást, és hogy milyen problémákba ütköznek. A beszélgetések során a diákok elmesélték, hogy miként élik meg a tanítást, és hogy milyen problémákba ütköznek. A beszélgetések során a diákok elmesélték, hogy miként élik meg a tanítást, és hogy milyen problémákba ütköznek.

19 A kutatás címe: N
Husz Ildikó.

²⁰ Az LHH (vagyis és az itt találhat

²¹ A kutatás fókus

22 Itt felhívnam a
csökkent mind
száma, ugyana
Területi oktatá

séget kínáló lokáció miatt – az elérni kívánt legmagasabb iskolai végzettség tekintetében is magasabbra törő terveket fogalmazznak meg, mint a hasonló társadalmi háttérrel rendelkező, falusi iskolákban tanuló társaik.

MÓDSZER

A dolgozat alapjául szolgáló kutatás¹⁹ első része 2019 májusában zajlott le Heves, Nógrád, Hajdú-Bihar, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye néhány leghátrányosabb helyzetű²⁰ településének – öt község és egy város – nyolcadik osztályos tanulóival. Az adatfelvétel kérdőíves felmérésből, valamint egyéni interjúk beszélgetésekből állt. A kutatás jelen állapotában egy négy évig tartó panelvizsgálat első felmérése, amely a korai iskolaelhagyás és a fiatalok gyermekvállalás időbeliségének kapcsolatát vizsgálja a gyerekek intencióinak függvényében. A felmérés során százhusz kérdőív és külön a lányokkal²¹ ötvenkilenc interjú készült. A kérdőívek összeállítását és az interjúkat az MTA TK Gyerekesély-kutató Csoportjának két kutatója végezte, az eredmények feldolgozásában magam is részt vettem. A kutatásból a továbbtanulási aspirációkra vonatkozó eredményeket használok fel, saját kutatásommal kiegészítve. Saját kutatásomat egy megyeszékhelyen végeztem, ahol a korábbi vizsgálatához illeszkedő, homogén diákcsoportot kérdeztem le, tehát egymáshoz hasonló szociokulturális és etnikai háttérrel rendelkező diákokat, a megfelelő összehasonlítás céljából. A felmérésben résztvevőket úgy kontrolláltam, hogy a megyeszékhely azon három intézményét vontam az elemzésbe, ahol a legmagasabb volt a (halmozottan) hátrányos helyzetű²² tanulók aránya. A választott három iskola négy osztályában készítettem el a felmérésemet, mely során negyvenkét kérdőív készült, majd ezek kitöltése után következtek a fókuszcsoportos beszélgetések, melyeken minden (kérdőívet kitöltő) gyermek részt vett. Együttesen százhatvankettő kérdőív és ötvenkilenc interjú készült, valamint negyvenkét diák vett részt fókuszcsoportos beszélgetésben. Jelen tanulmányban a kérdőíves kutatás adatait és eredményeit közlöm.

¹⁹ A kutatás címe: Nyolcadikosok jövőtervei és azok megvalósulása (EFOP-1.4.1.-15), kutatásvezető: Husz Ildikó.

²⁰ Az LHH (vagyis leghátrányosabb helyzetű) kifejezés alatt a magyarországi LHH kistérségeket és az itt található településeket értem, amelyek közül ebben a kutatásban hatot vizsgáltam meg.

²¹ A kutatás fókuszja a fiatalok gyermekvállalás és a korai iskolaelhagyás kapcsolata volt.

²² Itt felhívom a figyelmet a hátrányos helyzet 2013. évi definícióváltozására, amelynek hatására csökkent mind a hátrányos, mind a halmozottan hátrányos helyzetű fogalom alatt értendők száma, ugyanakkor az egyes iskolákban ennél több támogatásra szoruló diák van. Lásd: Híves: *Területi oktatáskutatás*.

Vizsgálati minta

A mintába összesen százhatvankettő diák került, akiknek közel fele (49%) falusi iskolába jár, a gyerekek fele tanul városban. A nemek arányában szintén egyenlő a megoszlás, a lányoknak és a fiúknak is közel fele (49%-uk) jár falusi iskolába. A gyerekek átlagéletkora 15,05 év ($SD \pm 0,7$). A legfiatalabb tizenégy, a legidősebb diák tizenhét éves volt az adatfelvételkor. A minta sajátosságai közé tartozik, hogy szubjektív megítélés alapján a mintába került tanulók fele (49,4%) vallotta magát roma vagy roma-magyar identitásúnak, és kicsivel több mint felük falusi iskolából való (51,2%), míg a nem roma származásúak aránya a városban magasabb (56,6%). Az érettségivel rendelkező édesapák és édesanyák aránya is a városokban magasabb (69% és 81,3%) a falvakhoz képest (ez az egy összefüggés statisztikailag is szignifikáns volt). A minta alapmegoszlásait a kvantitatív elemzés során kereszt táblák segítségével vizsgáltam.

Mérőeszközök

A diákok egy kérdőívet töltöttek ki, amelyben a kérdések többsége zárt volt, főként a továbbtanulással kapcsolatos tervekre és véleményekre, valamint a jövőtervezésre és családalapításra vonatkoztak. A továbbtanulási aspiráció változót kétféleképpen mértem, így két függő változóm lett. Az egyik a gyerekek rövid távú továbbtanulási aspirációját jelzi, ezt az első helyen megjelölt középiskola típusával mérem: *Hová jelentkezett első helyen? (Tegyé! X-et a megfelelő kockába!)* A kérdés zárt kérdés volt, és négy válaszlehetőség tartozott hozzá: *gimnáziumba, érettségit adó szakképzésre, érettségit nem adó szakképzésre, készségfejlesztő iskolába*. Az elemzésbe vonhatóság érdekében a négy kategóriából hármat alakítottam ki. Az eredményeket az 1. táblázat szemlélteti, melyet gyakoriságlekéréssel készítettem.

Választott középiskola típusa		
	Esetszám	Százalékos arány (%)
gimnázium	34	21
érettségit adó szakképzés	59	36,4
érettségit nem adó képzés	66	40,7
Nem tudom/nem válaszolt	3	1,9
Összesen	162	100

1. táblázat. A gyerekek első helyen megjelölt középiskola-típus szerinti megoszlása

A második maguk szá magasabb és hat vála gezhető OK vonhatóság ségínél alac lélteti.

Vágyott le
Összesen

2. táblázat

A függő vált Két települé említett tele tozókat vont általam felt megvizsgáln összefüggésn eredeti össze vagy előhoo változóimat k szülők iskola

Az elemzésbe említett mód tozó jellemző

A második függő változóm a hosszú távú aspirációkat jelzi, amelyeket a gyerekek maguk számára kitűzött legmagasabb iskolai végzettséggel mérek: *Mi az a legmagasabb végzettség, amelyet életed során el szeretnél érni?* Ez is zárt kérdés volt, és hat válaszlehetőséget tartozott hozzá: *nyolc általános, középiskola nélkül végzhető OKJ, szakmunkás, érettségi, felsőfokú (diploma), nem tudom.* Az elemzésbe vonhatóság érdekében összevontam az első három kategóriát, így lett az érettségénél alacsonyabb végzettségre törekvés. Az eredményeket a 2. táblázat szemlélteti.

Vágyott legmagasabb végzettség			
		Esetszám	Százalékos arány (%)
	érettségénél alacsonyabb	50	30,9
	érettségi	67	41,4
	felsőfok	28	17,3
	Nem tudom/nem válaszolt	17	10,5
Összesen		162	100

2. táblázat. A gyerekek legmagasabb végzettség szerinti törekvéseinek megoszlása

A függő változók mellett, az általam vizsgált magyarázó változó a településtípus. Két települési kategóriát különítettem el: a falvakat és a városokat. Az imént említett településtípus közvetlen hatásának valós feltérképezésére kontrollváltozókat vontam be az elemzésbe. A kontrollváltozóknak fontos a szerepük az általam feltételezett oksági mechanizmus ellenőrzésében, hiszen így tudom megvizsgálni, hogy van-e más lehetséges magyarázata az általam feltételezett összefüggésnek. A három kimenet szerint vagy módosítják a kontrollváltozók az eredeti összefüggést (interakciós hatás), esetleg eltüntetik (alternatív magyarázat) vagy előhozzák az eredetileg feltételezett hatást (szupresszorhatás). A kontrollváltozóimat két csoportba sorolom: családi háttértényezők (etnikai hovatartozás, szülők iskolai végzettsége) és egyéni jellemzők (tanulmányi teljesítmény, nem).

Eljárás

Az elemzésben használt függő változóim kategoriálisak, a kutatás céljából a már említett módon mindkét változót három kategóriássá alakítottam. Így a változó jellemzőiből kiindulva multinomiális logisztikus regressziót alkalmaztam,

Városi tanulók vágyott legmagasabb végzettsége a falvakban tanulókhoz képest				
Érettségi megszerzése		B	Szignifikancia	Exp(B)
érettségi	Konstans	,194	,447	
	Településtípus	,211	,573	1,235
felsőfok	Konstans	-,767	,022	
	Településtípus	,384	,418	1,469
Referenciakategória: érettséginel alacsonyabb (függő változó) 0 = falu, 1 = város, referenciakategória: 0 – falu (magyarázó változó)				

4. táblázat. A városi iskolákba járók vágyott legmagasabb végzettsége a faluban iskolába járókhoz képest

Az esélyhányadosok értelmezése alapján a hosszú távú aspirációknál azt mondhatom, hogy a városi iskolába járóknak 1,235-szer akkora, vagyis körülbelül 23,5%-kal nagyobb az esélye a falusi iskolák tanulóihoz képest arra, hogy érettségit szerezzenek, mint arra, hogy érettséginel alacsonyabb végzettséget. A második megállapításom, hogy a városi iskolába járóknak 1,467-szer akkora, majdnem másfélszeres az esélye a falusi iskolában tanulókhoz képest arra, hogy felsőfokú végzettséget szerezzenek, mint arra, hogy érettséginel alacsonyabb végzettséget. Az eredmények tekintetében ugyanakkor ez esetben sem kaptam 5%-os szignifikanciaszint mellett statisztikailag szignifikáns összefüggéseket, amely a speciális mintával lehet kapcsolatban. Mindkét összefüggésben majdnem 50% a véletlen bekövetkezés valószínűsége. Eszerint az eredmény azt jelenti, hogy a hosszú távú aspirációknál a városi szegregált iskolákban tanulók ugyanannyira nem aspirálnak magasra, mint a hátrányos helyzetű falusi iskolák diákjai.

Kontrollváltozók hatása

Az eredmények alapján azzal a feltételezéssel élek, hogy a falusi és városi almintában valóban nagyon hasonló társadalmi összetételű, és a hasonló társadalmi háttér, településtípustól függetlenül is, hasonló aspirációkhoz vezet. Ezért a társadalmi háttérrel kontrollálnom kell. Multinomiális logisztikus regresszió segítségével bevontam a négy kontrollváltozót az elemzésbe, a településtípus magyarázó változója mellé. Elsőként a rövid távú aspirációk (5. táblázat), majd a hosszú távú aspirációk (6. táblázat) alapján vizsgáltam meg a településtípus hatásának esetleges módosulását, valamint a kontrollváltozók hatását a mintámon.

A települé
Középisko
gimnázium

érettségit

Referenci
0 = falu, 1
0 = nincs

5. táblázat

Azonban
teljesítmé
városi kör
iskolák ta

E dolgo
de néhány
hatásairó
léstípus e
valamenn
társadalm

Szemb
erős hatás
értékű ar
törekvése
jelző, szig

Emellett a városi tanulóknak másfélszer nagyobb (1,512) az esélye a falusi diákokhoz képest arra is, hogy érettségit adó szakképzésre jelentkezzenek, mint hogy érettségit nem adó képzésre.²³ Az eredmények azonban a kutatásokban rendszerint használatos 5%-os szignifikanciaszint mellett statisztikailag nem szignifikánsak (0,094 és 0,251), tehát nem mutatható ki egyértelmű hatása a településtípusnak. A mintámban ugyanakkor felülreprezentált a hátrányos helyzetű gyerekek aránya, így az eredmények azt jelentik, hogy a városi szegregált iskolák diákjai a rövid távú törekvéseket tekintve ugyanannyira nem aspirálnak magasra, mint a falusi hátrányos helyzetű tanulók.

A városi diákok középiskolai választásának esélye a falusi diákokhoz képest				
Középiskola típusa		B	Szignifikancia	Exp(B)
gimnázium	Konstans	-1,046	,001	
	Településtípus	,723	,094	2,061
érettségit adó képzés	Konstans	-,315	,213	
	Településtípus	,414	,251	1,512
Referenciakategória: érettségit nem adó képzés (függő változó)				
0 = falu, 1 = város, referenciakategória: 0 – falu (magyarázó változó)				

3. táblázat. A városi diákok középiskolaválasztásának esélye, a falusi iskolákban tanuló diákokhoz képest

Vizsgálatom másik sarkalatos pontját a hosszú távú aspirációk feltérképezése adja, ahol a gyerekek a maguknak elképzelt legmagasabb iskolai végzettséget választhatták ki. A mérés következtében a függő változó referenciakategóriája ez esetben az érettséginel alacsonyabb végzettség lett, és továbbra is a falvakban tanulókhöz viszonyítom a városi diákok aspirációit.

²³ A függő változó két kategóriás változóként is vizsgálható aszerint, hogy valaki érettségit adó képzésre jelentkezett-e, vagy sem. Magam is elvégeztem a bináris logisztikus regresszió futtatását, ugyanakkor azt látom, hogy jelentős a gimnáziumba és az érettségit adó szakképzésre jelentkezettek közötti különbség, így relevánsnak tartom a három kategóriát, és így a multinomiális logisztikus regresszió alkalmazását.

A településtípus hatása a rövid távú aspirációkra a kontrollváltozók bevonása után		B	Szign.	Exp(B)
Középiskola típusa gimnázium	Konstans	-3,213	,003	
	Településtípus	,586	,320	1,796
	Etnikum	1,703	,005	5,493
	Édesanya végzettsége	-,716	,583	,489
	Édesapa végzettsége	1,744	,252	5,723
	Tanulmányi teljesítmény	2,438	,000	11,454
	Nem	,416	,471	1,515
érettségit adó képzés	Konstans	-,937	,226	
	Településtípus	,394	,394	1,484
	Etnikum	,862	,068	2,368
	Édesanya végzettsége	-1,252	,338	,286
	Édesapa végzettsége	2,017	,179	7,518
	Tanulmányi teljesítmény	1,676	,002	5,344
	Nem	,033	,944	1,033

Referenciakategória: érettségit nem adó. (függő változó)

0 = falu, 1 = város; 0 = roma, 1 = nem roma; 0 = nincs (anya), 1 = van (anya);

0 = nincs(apa), 1 = van(apa); 0 = gyenge-közepes, 1 = jobb-legjobb; 0 = lány, 1 = fiú

5. táblázat. A településtípus választott középiskolára gyakorolt hatása: multinomiális logisztikus regressziós tábla a kontrollváltozók bevonása után

Azonban a kontrollváltozók bevonása (nem, etnikai hovatartozás, tanulmányi teljesítmény, szülők iskolai végzettsége) sem erősítette meg hipotézisemet: a városi környezet kezdeti előnye elvész, és nincs érdemi hatása a szegregált városi iskolák tanulóinak aspirációira.

E dolgozatban a településtípus közvetlen hatásának kimutatására vállalkoztam, de néhány jelzésértékű gondolatot megfogalmazok a kontrollváltozók kimutatott hatásairól. Azt látom ugyanis, hogy a kontrollváltozók bevonása után a településtípus esélyhányadosának értéke valamivel kisebb, azaz a település változója valamennyire hordozza a kontrollváltozók (etnikum, iskolai végzettség, tehát a társadalmi háttér) hatását is, de nem túl nagymértékben.

Szembevető ugyanakkor az etnicitás, minden kontrollváltozótól független, erős hatása a gyerekek rövid és hosszú távú aspirációira. Ez az eredmény jelzésértékű arra nézve, hogy a roma gyerekek a legtöbb esetben jóval alacsonyabb törekvéseket fogalmaznak meg nem roma társaikhoz képest. A másik erős hatást jelző, szignifikáns eredményeket mutató változó a tanulmányi teljesítmény.

A településtípus hatása a hosszú távú aspirációkra a kontrollváltozók bevonása után				
Érettségi megszerzése		B	Szign.	Exp(B)
érettségi	Konstans	-,679	,374	
	Településtípus	,097	,829	1,102
	Etnikum	,934	,042	2,544
	Édesanya végzettsége	-,079	,963	,924
	Édesapa végzettsége	,115	,947	1,122
	Tanulmányi teljesítmény	,996	,070	2,706
	Nem	,216	,635	1,241
felsőfok	Konstans	-6,592	,000	
	Településtípus	-,326	,670	,722
	Etnikum	1,669	,031	5,308
	Édesanya végzettsége	,925	,600	2,521
	Édesapa végzettsége	,553	,746	1,739
	Tanulmányi teljesítmény	4,919	,000	136,850
	Nem	1,343	,083	3,832
Referenciakategória: érettséginel alacsonyabb. (függő változó) 0 = falu, 1 = város; 0 = roma, 1 = nem roma; 0 = nincs (anya), 1 = van (anya); 0 = nincs(apa), 1 = van(apa); 0 = gyenge- közepes, 1 = jobb-legjobb; 0 = lány, 1 = fiú				

6. táblázat: A településtípus hosszú távú aspirációkra gyakorolt hatása: multinomiális logisztikus regressziós tábla a kontrollváltozók bevonása után

Mivel kutatásomban szubjektív megítélés alapján kérdeztem rá az iskolai teljesítményre, a jobb iskolai eredmények egyrészt joggal befolyásolják pozitívan a magasabb képzettséget nyújtó középiskolába való jelentkezést, másrészt fontos, hogy ez a tényező egyben önértékelést is tartalmaz. Az eredmények nem bizonyító erejűek, azonban érdemesnek tartom a későbbi kutatások során figyelembe venni a hátrányos helyzetű gyerekek törekvéseinél a szubjektív eredményességérzetet jelző tényező hatását is.

ÉRTÉKELÉS, ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatomban a településtípus (halmozottan) hátrányos helyzetű fiatalok továbbtanulási aspirációira gyakorolt hatásának kimutatására vállalkoztam. Az eredmények azt mutatják, hogy a településtípus hatása nem érvényesül a

kedvezőt
városi kö
tanulási
hovatarto
a legtöbb
mint nem
szintén er
jó tanulón
vágynakat
ez az egyi
– pedagóg
aspirációi
Összes
képformál
legyen élet
vezetten m
tésében lá
tozások m
információ
tások alapj
meghatáro
tására kom
kérdéssé fo
szó a törek
iskolás idő
mi háttérű
lemmel kel
ciáik jelent
minőségber
pályaköveté

kedvezőtlen társadalmi háttérű gyerekek aspirációinak vizsgálatakor, ugyanis a városi környezet adta előnyök sem tudják érdemben javítani a gyerekek továbbtanulási törekvéseit. A kontrollváltozók bevonásának vizsgálatakor az etnikai hovatartozás erős összefüggésben volt az aspirációk szintjével, a roma tanulók a legtöbb esetben szignifikánsan alacsonyabb szintű vágyakat fogalmaztak meg, mint nem roma társaik. A szubjektív önértékelésen alapuló iskolai eredményesség szintén erős hatást mutatott a továbbtanulási törekvésekkel: azok a diákok, akik jó tanulónak tartják önmagukat, rövid- és hosszú távon is magasabb szintű vágyakat fogalmaznak meg, mint gyengébben tanuló társaik. Elképzelhető, hogy ez az egyik aspektus, ahol a hátrányos helyzetű gyerekek esélyeit növelni lehetne – pedagógiai beavatkozásokkal fejleszteni a gyerekek önértékelését, motivációját aspirációik emelése céljából.

Összességében úgy vélem, a hiánnyal telített társadalmi háttérű ifjúság jövőképfarmálására nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk, hogy a hátrányos helyzet ne legyen életre szóló meghatározottság. Ennek egyik útját az első osztálytól szerezveketten megvalósuló, folyamatosan ellenőrzött pályakövetési rendszer bevezetésében látom. Ez a módszer segítené a gyerekek törekvéseiben végbemenő változások nyomonkövetését, mindemellett elegendő minőségi és mennyiségi információval látná el őket az iskolai és munkaerőpiaci helyzetről. Korábbi kutatások alapján a többségi társadalom konstrukciója (főként a romákkal szemben) meghatározza a hátrányos helyzetű gyerekek törekvéseit,²⁴ melynek megváltoztatására komplex iskolai-pedagógiai gyakorlat bevezetése, a kérdéskör társadalmi kérdéssé formálása szükségeltetik, hogy kiderüljön, elveszett vágyakról van-e szó a törekvések változásának egyik kulcsfontosságú periódusában, az általános iskolás időszakban. Dolgozatom lezárásaként úgy vélem, a kedvezőtlen társadalmi háttérű gyerekek jövőképfarmálására, törekvésire a kezdetektől célzott figyelemmel kell fordulnunk, és fejlődésük során feltérképezni, hogy saját preferenciáik jelentősége, valamint a családi háttértényezők milyen mértékben és minőségben orientálják a képzési utak megválasztását. Talán ezzel a folyamatos pályakövetési módszerrel kellene megváltoztatnunk a Csokonai-víziót.

²⁴ Szalai Júlia: Széttartó jövőképek, *Esély*, 19. évf., 2008/2, 26–46.

vonása után	Exp(B)
	1,102
	2,544
	,924
	1,122
	2,706
	1,241
	,722
	5,308
	2,521
	1,739
	136,850
	3,832

n (anya); 0 =
lánny, 1 = fiú

ása: multinomiális
a után

tem rá az iskolai
folyásolják pozití-
kezést, másrésről
eredmények nem
tások során figye-
szubjektív eredmé-

s helyzetű fiatalok
ására vállalkoztam.
a nem érvényesül a

kedvezőtlen társadalmi háttérű gyerekek aspirációinak vizsgálatakor, ugyanis a városi környezet adta előnyök sem tudják érdemben javítani a gyerekek továbbtanulási törekvéseit. A kontrollváltozók bevonásának vizsgálatakor az etnikai hovatartozás erős összefüggésben volt az aspirációk szintjével, a roma tanulók a legtöbb esetben szignifikánsan alacsonyabb szintű vágyakat fogalmaztak meg, mint nem roma társaik. A szubjektív önérzeten alapuló iskolai eredményesség szintén erős hatást mutatott a továbbtanulási törekvésekkel: azok a diákok, akik jó tanulónak tartják önmagukat, rövid- és hosszú távon is magasabb szintű vágyakat fogalmaznak meg, mint gyengébben tanuló társaik. Elképzelhető, hogy ez az egyik aspektus, ahol a hátrányos helyzetű gyerekek esélyeit növelni lehetne – pedagógiai beavatkozásokkal fejleszteni a gyerekek önértékelését, motivációját aspirációik emelése céljából.

Összességében úgy vélem, a hiánnyal telített társadalmi háttérű ifjúság jövőképfőmálására nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk, hogy a hátrányos helyzet ne legyen életre szóló meghatározottság. Ennek egyik útját az első osztálytól szervezeten megvalósuló, folyamatosan ellenőrzött pályakövetési rendszer bevezetésében látom. Ez a módszer segítené a gyerekek törekvéseiben végbemenő változások nyomonkövetését, mindemellett elegendő minőségi és mennyiségi információval látná el őket az iskolai és munkaerőpiaci helyzetről. Korábbi kutatások alapján a többségi társadalom konstrukciója (főként a romákkal szemben) meghatározza a hátrányos helyzetű gyerekek törekvéseit,²⁴ melynek megváltoztatására komplex iskolai-pedagógiai gyakorlat bevezetése, a kérdéskör társadalmi kérdéssé formálása szükségeltetik, hogy kiderüljön, elveszett vágyakról van-e szó a törekvések változásának egyik kulcsfontosságú periódusában, az általános iskolás időszakban. Dolgozatom lezárásaként úgy vélem, a kedvezőtlen társadalmi háttérű gyerekek jövőképfőmálására, törekvésire a kezdetektől célzott figyelemmel kell fordulnunk, és fejlődésük során feltérképezni, hogy saját preferenciáik jelentősége, valamint a családi háttértényezők milyen mértékben és minőségben orientálják a képzési utak megválasztását. Talán ezzel a folyamatos pályakövetési módszerrel kellene megváltoztatnunk a Csokonai-víziót.

²⁴ Szalai Júlia: Széttartó jövőképek, *Esély*, 19. évf., 2008/2, 26–46.

BIBLIOGRÁFIA

- ANDORKA Rudolf – GYURGYÁK János: Bevezetés a szociológiába, Budapest, Osiris, 2006.
- BOURDIEU, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke, in LENGYEL György – SZÁNTÓ Zoltán (szerk.): *Tőkefajták: a társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*, Budapest, Aula, 1998, 155–176.
- CSOKONAI Vitéz Mihály: *Csokonai Vitéz Mihály összes versei*, Mercator Stúdió, 1960.
- GARAMI Erika: *Kistérségi jellemzők együttes hatása az oktatás eredményességére és a továbbtanulási döntésekre*, doktori dolgozat, Debreceni Egyetem, 2013.
- HÍVES Tamás: *Területi oktatáskutatás. Vizsgálatok az iskolázás területi folyamatairól*, doktori dolgozat, Pécsi Tudományegyetem, 2016.
- KÁLLAI Ernő – PAPP Z. Attila – VÍZI Balázs: *Túlélés vagy remény? Pillanatképek a roma közösségek jelenéből*, in Gyurgyák János (szerk.): *Hegymenet*, Budapest, Osiris, 2017.
- KERTESI Gábor – KÉZDI Gábor: *A szegénység átöröklésének közvetlen és rejtett csatornái*, in SALLAI Éva (szerk.): *Társadalmi egyenlőtlenségek, a nem hagyományos családmodell, a szülői viselkedés és a gyermekek fejlődésének összefüggései*, Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhazsnú Társaság, 2008, 135–142.
- KERTESI Gábor – KÉZDI Gábor: *A roma fiatalok esélyei és az iskolarendszer egyenlőtlensége*, *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, BWP 2016/3.
- KOLLÁR Kitti: *A hazai hátrányos helyzetű kistérségek főbb térgazdasági összefüggései*, doktori dolgozat, Szent István Egyetem, 2012.
- LANNERT Judit: *Pályaválasztási aspirációk. (A 13 és 17 évesek továbbtanulási aspirációi mögött munkáló tényezők három kistérségben)*, doktori dolgozat, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, 2004.
- SZALAI Júlia: *Széttartó jövőképek*, *Esély*, 19. évf., 2008/2, 26–46.
- SZEMERSZKI Marianna (szerk.): *Hátrányos helyzet és iskolai eredményesség: az általános iskolák hátránykompenzáló lehetőségei*, Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2016.
- SŐRÉS Anett: *Esélyegyenlőtlenség a kezdetektől: szelekció és szegregáció az általános iskolában*, *Iskolakultúra*, 19. évf., 2009/9, 46–61.

SZUB

SIPO

Dolgozatunk
vizsgáljuk
töltötte ki k
mazott mer
tére vonatko
elemeztük.
kérdőív mag
pszichomet
riai mutatók
mutattunk k
való megélés
ján a szubjekt
tók között kö
gálhat a témá

A Martin Selig
lógia az egyén,
segíteni. A kor
ember negatív m
ségek megelőzé
helyezi a hangsú
móddal befolyás

- ¹ Témavezető: Varg
- ² Vargha András –
- ³ Magyar Pszichológ
- Oláh Attila: Mi a